

Ginter Dzierżon

PROBLEM RETROAKTYWNOŚCI KAN. 1098 W WYROKU C. ERLEBACH Z 17 MAJA 2018 ROKU

Wydany 17 maja 2018 r. wyrok c. Erlebach dotyczy małżeństwa zawartego pod rządami Kodeksu pio-benedyktynskiego w jednej z polskich diecezji¹. W Rocie Rzymskiej spór zawiązano według formuły: „An constet de nullitatae matrimonii in casu”. W rotalnym rozstrzygnięciu znalazły się dwa segmenty: niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 3°) oraz podstęp (kan. 1098)². Z aspektu badawczego na szczególną uwagę zasługują analizy ponensa poświęcone problemowi retroaktywności kan. 1098, zamieszczone w części *in iure* orzeczenia. Dlatego wyłącznie tej tematyce zostanie poświęcony niniejszy komentarz do tego rotalnego rozstrzygnięcia.

1. Geneza kan. 1098

W drugiej części *in iure* wyroku c. Erlebach istotnym problemem stała się kwestia retroaktywności kan. 1098, dotyczącego podstępu. Redaktor wyroku podjął bowiem wysiłek zmierzający do odpowiedzi na pytanie o źródło pochodzenia normy kan. 1098, pytając: czy pochodzi ona z prawa naturalnego czy też pozytywnego?³ Przy tym należy zauważyć, iż uzyskanie odpowiedzi pozytywnej umożliwiłoby aplikację przytoczonej regulacji do małżeństwa zawartego przed promulgacją KPK/83, co nie wykluczałoby możli-

---

Ks. prof. dr hab. GINTER DZIERŻON, kierownik Katedry Historii, Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Polska; e-mail: ginter.dzierzon@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5116-959x>

¹ Sent. 99/2018, Dec. c. Erlebach z 17.05.2018, n. 1-24 (nieopublik.).

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ Sent. 99/2018, Dec. c. Erlebach z 17.05.2018, n. 14.

wości stwierdzenia jego nieważności z tytułu podstępu, niewystępującego w kodyfikacji pio-benedyktyńskiej⁴.

Powołując się na publikacje poświęcone tej tematyce, jak i wyroki rotalne (L. Ghisoni, *La questione della retroattività o meno del can. 1098 secondo la giurisprudenza rotale*, wyrok c. Stankiewicz z 27 stycznia 1994 r., odpowiedź Przewodniczącego Papieskiej Komisji do Spraw Autentycznej Interpretacji Kodeksu kard. Rosalio José Castillo Lary z 8 lutego 1986 r.) audytor stwierdził, iż mimo że tematyka retroaktywności kan. 1098 doczekała się licznych opracowań, to jednak trudno jest dopatrzeć się wśród kanonistów zgodności poglądów w tej kwestii⁵.

Przypomniawszy też, iż w głównej mierze do skodyfikowania obecnego kan. 1098 przyczynił się Heinrich Flatten, postulując rozszerzenie zakresu kan. 1083 KPK/17. Wskazał, iż przed wydaniem obecnego Kodeksu w doktrynie dominował pogląd, iż podstępne wprowadzenie w błąd co do przymiotu drugiej strony samo z siebie nie skutkuje nieważnością małżeństwa, dlatego postulowano, aby w przyszłym Kodeksie znalazła się nowa regulacja. W tym kontekście redaktor wyroku przywołał jeszcze stanowisko członków kodyfikacyjnego Zespołu *De Matrimonio*, którzy jednomyślnie opowiadali się za wprowadzeniem nowego tytułu prawnego. Zwrócił uwagę, iż sam Flatten nie opowiadał się za retroaktywnością interesującego nas tytułu⁶.

2. Wykładnia kan. 1098

Według ponensa kluczem w interpretacji kan. 1098 jest imiesłów „deceptus” odnoszący się do błędu powodowanego podstępem (*deceptus dolo*). Rozważając ten wątek powołał się na treści zawarte w artykule *Canon 1098 e errore doloso estne iuris naturalis an iuris positivi Ecclesiae*, autorstwa Urbano Navarrete, wskazując, iż samo w sobie działanie podstępne nie jest prawnie relewantne; w pewnych uwarunkowaniach uzyskuje skuteczność prawną, gdy wprowadza osobę zwiedzioną w błąd⁷. Dlatego kwestia błędu

---

⁴ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

⁵ Sent. 99/2018, Dec. c. Erlebach z 17.05.2018, n. 14.

⁶ Tamże, n. 16.

⁷ Tamże.

i jego relewantności stała się głównym obiektem uwagi audytora w komentowanym orzeczeniu.

Odnosząc się do kan. 1098 stwierdził, iż w normie tej należałoby wyróżnić cztery istotne elementy składowe: działanie podstępne, wprowadzenie w błąd nupturienta zwiedzonego podstępem, przymiot osobowy o określonych parametrach oraz cel, którym jest uzyskanie zgody małżeńskiej⁸. Sędzia wyraził pogląd, iż suma wspomnianych komponentów nie prowadzi jeszcze do nieważności małżeństwa. Taka teza, w jego przekonaniu, wynika z faktu, iż błąd co do przymiotu osoby, nawet jeśli faktycznie poważnie zakłóciłby małżeńską wspólnotę życia, mieści się nadal w obszarze błędu akcydentalnego. Zdaniem audytora z tego powodu kan. 1098 pochodzi z prawa pozytywnego⁹.

Według ponensa taki sposób postrzegania problemu staje się jeszcze bardziej ugruntowany, gdy stosując analizę komparatystyczną, porówna się kan. 1098 z kan. 1097. Bazując na koncepcie błędu powodowanego podstępem skupił przede wszystkim uwagę na postaciach błędu występujących w tych regulacjach. Zauważył, iż błąd co do osoby, o którym traktuje kan. 1097 § 1 jest błędem substancjalnym. Inaczej ma się rzecz z błędem co do przymiotu osoby, który sam w sobie jest błędem akcydentalnym. Dlatego co do zasady, nie czyni małżeństwa nieważnym (pierwsza część kan. 1097 § 2). W rozwiązaniach systemowych, podkreśla audytor, występują także figury błędu skutkujące nieważnością aktu, czego przykładem jest błąd co do przymiotu wprost i zasadniczo zamierzonego (druga część kan. 1097 § 2) oraz błąd w postaci warunku bezwzględnie wymaganego (kan. 126). Jego zdaniem figur tych nie należy jednak postrzegać w kategoriach wyjątku od pryncypium nierелеwantności błędu co do przymiotu osoby, gdyż on sam w sobie (*ex se*) jest akcydentalny¹⁰. W jego opinii mógłby być substancjalny, gdy kontrahent sprowadziłby określony przymiot drugiej strony do rangi przedmiotu pryncypialnego konsensu i faktycznie wystąpiłby brak tego przymiotu w momencie wyrażania zgody małżeńskiej. Taka sytuacja zdaniem ponensa mogłaby zaistnieć w dwóch przypadkach: w wypadku pojawienia się braku przed-

---

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże, n. 17: „Hi tamen errores non constituunt veram et propriam exceptionem principii irrelevantiae erroris qualitatis – ut dicimus – error circa qualitatem est «ex se» accidentalis”.

miotu materialnego konsensu subiektywnie pryncypialnego (druga część kan. 1097 § 2) oraz w sytuacji, gdy określony przymiot byłby przedmiotem warunku *implicite*, będąc jednocześnie przedmiotem błędu (kan. 126). Po czym dodał, że obie figury dopiero wtedy generują konwencjonalną kategorię nieważności, gdy przyczyna sprawcza nieważności wystąpi w sferze wolitywnej¹¹.

Według redaktora wyroku norma kan. 1098 odnosi się jedynie do błędu akcydentalnego, który nie jest błędem co do przymiotu wprost i zasadniczo zamierzonego, a także nie jest błędem występującym w postaci warunku *sine qua non*. *Ratio legis* tej regulacji upatruje on w ochronie osoby, która znalazła się w błędzie *ex se* przypadłościowym, o szczególnym walorze, spełniającego parametry określone w kan. 1098¹². W tym kontekście audytor podkreślił z całym naciskiem, iż w interpretacji tej regulacji należy zachować zasadę metodologiczną, zgodnie z którą *ratio legis* tej normy nie należy mieszać z *ratio nullitatis*, zależnym wyłącznie od woli prawodawcy. Co do *ratio nullitatis* stoi na stanowisku, iż kan. 1098 pochodzi z prawa pozytywnego, dlatego nie ma charakteru retroaktywnego¹³.

Za godne uwagi należy uznać kolejne spostrzeżenie ponensa, iż zwiedzenie podstępne (*deceptio dolosa*) może się weryfikować w którejkolwiek (*qualibet*) specyficznej figurze błędu faktycznego tak substancjalnego, jak i akcydentalnego. Uważa, iż w sprawach prowadzonych nie z tytułu podstępu zgoda małżeńska jest nieważna, gdyż w tym wypadku zawsze istnieje przyczyna bliższa nieważności (*causa proxima nullitatis*). W jego przekonaniu, z aspektu prawa materialnego w przypadku błędu substancjalnego (błąd co do osoby, błąd co do przymiotu osoby wprost i zasadniczo zamierzonego, błąd co do przymiotu wyrażony w postaci warunku *sine qua non*) przyczyna dalsza nieważności nie ma istotnego znaczenia; może natomiast mieć walor dowodowy; normatywnie natomiast istotną jest przyczyna bliższa¹⁴.

---

¹¹ Tamże: „In his tamen duobus figuris iuridicis nullitatis, error constituit nonnisi categoriam conventionalem nullitatis, ordinis mere systematici, dum causa efficiens nullitatis pertinent ad ambitu volunatatis personae alund erantit”.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, n. 18.

Rozwijając ten wątek zauważył, iż w kan. 1098 nie chodzi o jakikolwiek błąd powodowany podstępem, ale chodzi o wprowadzenie w błąd w celu uzyskania zgody małżeńskiej. Wyjaśnił, iż regulacja ta nie odnosi się do błędu o charakterze generalnym, lecz dotyczy nieważności konsensu generowanej pojawieniem się określonej postaci błędu powodowanego podstępem, który sam z siebie jest błędem akcydentalnym, a który posiada ściśle określone normatywne parametry, jakimi są: uzyskanie konsensu oraz przymiot drugiej strony, który ze swej natury może poważnie zakłócić wspólnotę małżeńskiego życia. Według ponensa, w kan. 1098 żadną miarą nie chodzi o błąd substancjalny. Dlatego regulacja ta nie ma charakteru retroaktywnego¹⁵.

Dysponując takimi założeniami ponens skupił uwagę na koncepcie nieważności konsensu z tytułu podstępu. Zwrócił uwagę, iż w pierwszych latach po promulgacji KPK/83 w Rocie Rzymskiej zawiązywano spór w różnych formułach, przykładowo podając: *ob errorem causatam in actrice* (dec. c. Burke z 25 października 1990 r.) bądź *ob deceptionem dolosam a parte conventa patratam* (dec. c. Stankiewicz z 27 stycznia 1994 r.). Mimo tego zauważył, iż generalnie chodziło o formułę sporu – *ob dolum*¹⁶. Jego zdaniem substancjalne postrzeganie tej kwestii nie uległo również zmianie, gdy po 1994 r. w trybunale rotalnym dopuszczono formułę: *An constet de matrimonio, in casu*¹⁷.

3. Prawo procesowe

Kolejnym obszarem zainteresowania ponensa było prawo procesowe. Stwierdził, iż tytuł nieważności pozostaje w ścisłym związku z powództwem (*causa petendi*). Z jednej strony porównując kan. 1639 § 1 i 1683, z drugiej zaś powołując się na art. 289¹⁸ podkreślił, iż tytuł jest odzwierciedleniem tożsamości sprawy. Stąd funkcjonujące pryncypium *tot capita, tot sententiae*¹⁹.

---

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże, n. 19.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Pontificium Consilium de Legum Textibus, Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii *Dignitas connubii* (25.01.2005), „Communicaciones” 37 (2005), s. 11-92.

¹⁹ Sent. 99/2018, Dec. c. Erlebach z 17.05.2018, n. 20.

Zauważył, iż niektóre sprawy są prowadzone z pogranicza dwóch lub kilku tytułów. Przykładem mogą być procesy związane z anomaliami osobowości. Popierając tę tezę redaktor wyroku wskazał na dwa kazusy: przypadek, w którym proces mógłby być prowadzony z braku rozeznania oceniającego (kan. 1095, 2°), bądź niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 3°), oraz sytuację, w której niełatwo jest podjąć decyzję: czy prowadzić proces z niezdolności do zawarcia małżeństwa czy z tytułu symulacji (kan. 1101 § 2)²⁰.

Zdaniem ponensa obecnie mało wiarygodna jest już teza, iż spośród wielu przypadków podpadających pod kan. 1098 nie można wykluczyć *a priori*, że niektóre z nich pochodzą z prawa naturalnego²¹. Analizując tę kwestię przytoczył wspomnianą odpowiedź Castillo Lary z 8 lutego 1986 r., w której stwierdzono, iż przed promulgacją KPK/83 rozstrzygnięto niektóre sprawy z prawa naturalnego. Jako przykład takiego rozstrzygnięcia podał wyrok c. Canals z 21 kwietnia 1970 r.²²

Co do odpowiedzi Papieskiej Komisji audytor zwrócił uwagę, iż wyeksponowano w niej dwie hipotezy: nieważność małżeństwa wynikającą z prawa pozytywnego oraz w niektórych przypadkach nieważność pochodzącą z prawa naturalnego. W związku z tym dokumentem nie wykluczył możliwości wystąpienia błędu substancjalnego, w który mógłby popaść kontrahent zwiedziony podstępem drugiej strony bądź osoby trzeciej. Zauważył jednak, iż w kazusie tym działanie podstępne byłoby tylko przyczyną dalszą (*causa remota*), a nie przyczyną bliższą. Podkreślił, iż w wykładni kan. 1098 istotne jest pryncypium, w myśl którego tytuł nieważności należy ustalić biorąc głównie pod uwagę przyczynę bliższą (*ratione nullitatis proxime*); taką przyczyną nie jest podstęp. Jeśli zatem z powodu działania podstępnego nupturient byłby w błędzie substancjalnym, wówczas *litis contestatio* nie należałoby zawiązać z tytułu podstępu, który w kan. 1098 posiada określone parametry, ale z tytułu błędu substancjalnego. Precyzyjniej, w odniesieniu do błę-

---

²⁰ Tamże, n. 21.

²¹ Taką tezę głosił m.in. U. Navarrete. Szerzej na ten temat zob. Dzierżon 2004, 238.

²² Sent. 99/2018, Dec. c. Erlebach z 17.05.2018, n. 21.

du substancjalnego nie można aplikować tytułu podstępu, o którym mowa w kan. 1098²³.

Na tym nie poprzestał, bowiem rozważył jeszcze jeden kasus, nie wykluczając, że nieważność małżeństwa mogłaby pochodzić z natury rzeczy (*ex natura rei*). Popierając tę tezę powołał się na dekret c. Serrano Ruiz z 28 maja 1982 r., w którym wskazano na kolejny przypadek, w którym w wyniku działania podstępnego powstałby zafałszowany obraz osoby, zupełnie inny od tego, który ona zamierzała przyjąć. W odniesieniu do tej hipotezy audytor skłania się ku tezie, iż w tym wypadku przyczyną bliższą nieważności jest najbardziej symulacja całkowita²⁴.

Na zakończenie redaktor wyroku odniósł się jeszcze do innej kwestii. Stwierdził, iż nie można wykluczyć sytuacji, w której po zawiązaniu sporu z tytułu podstępu w trakcie prowadzenia procesu może się okazać, że mamy do czynienia z błędem substancjalnym powodowanym działaniem podstępnym lub inną figurą powodującą nieważność małżeństwa z prawa natury. Stąd też zasugerował, iż sędzia w celu uniknięcia poważnej niesprawiedliwości mógłby zmienić zakres sporu (kan. 1514), ustalając nowy i właściwy tytuł nieważności (kan. 1680 § 4)²⁵.

4. Uwagi do wyroku

Pomimo upływu wielu lat od promulgacji KPK/83 problem retroaktywności kan. 1098 w doktrynie i judykaturze do końca nie jest rozstrzygnięty. Zdaniem Lindy Ghisoni doktrynalna niepewność wynika m.in. z braku odpowiedzi autentycznej [Ghisoni 2005, 123]. Zaprezentowany wyrok c. Erlebach z 17 maja 2018 r. organicznie wpisuje się nurt jurysprudencyjny, w którym audytorzy rotalni stoją na stanowisku, że kan. 1098 pochodzi z prawa pozytywnego²⁶. Należy zauważyć, iż zawarte w nim analizy pozostają w ścisłym związku z innym nieopublikowanym wyrokiem tego ponensa z 31 stycznia 2002 r. [tamże, 144]. W orzeczeniu c. Erlebach z 2018 r. audytor opowiedział się wyraźnie za nieretroaktywnością kan. 1098. W wywo-

---

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Szerzej na ten temat zob. Nogara 2017, 114-15.

dzie w głównej mierze skupił uwagę nie na działaniu podstępny, ale jak to czyni przeważająca judykatura, na błędzie będącym następstwem podstępnego działania [Tenże 2004, 67]. Zgodnie z pryncypium generalnym ujętym w kan. 125 § 2 podstęp nie skutkuje nieważnością podjętego aktu prawnego [Dzierżon 2017, 23-32]. Do tej zasady *implicite* redaktor odniósł się w n. 16 zauważając, iż samo w sobie działanie podstępne nie jest prawnie skuteczne. Po czym dopowiedział, iż może ono jednak generować nieważność małżeństwa wtedy, gdy wprowadza osobę w błąd. W efekcie w komentowanym wyroku szczególnym obiektem uwagi nie stał się podstęp, ale figura błędu [Tenże 2018, 3-14]. Konstrukcję argumentacji sędzia oparł głównie na teoretycznoprawnym rozróżnieniu między błędem substancjalnym a błędem akcydentalnym. Na marginesie należy dodać, iż Gommarus Michiels przez błąd substancjalny rozumiał to, co dotyczy określonych elementów aktu prawnego, czyli jego substancji; błąd akcydentalny natomiast wiązał z elementami akcydentalnymi²⁷.

Zdaniem audytora w interpretacji kan. 1098 szczególne znaczenie ma wator błędu co do przymiotu osoby. W jego opinii tej postaci błędu dotyczy ten kanon. Wyraził pogląd, że nawet wtedy, gdy mielibyśmy do czynienia z błędem, który spełniałby warunki określone w kan. 1098, to znaczy takim, który ze swej natury poważnie zakłóciłby wspólnotę życia małżeńskiego, to nie byłby on błędem substancjalnym, ale błędem akcydentalnym, skutkującym nieważnością małżeństwa nie z prawa naturalnego, ale z prawa pozytywnego.

Swoją tezę poparł analizą komparatystyczną porównując kan. 1098 z 1097 § 1-2, w którym ujęto dwie figury błędu faktycznego: błąd co do osoby (kan. 1097 § 1) oraz błąd co do przymiotu osoby wprost i zasadniczo zamierzonego (kan. 1097 § 2). Zauważył, iż jedynie w pierwszej hipotezie mamy do czynienia z błędem substancjalnym²⁸; takiego charakteru natomiast, jego zdaniem, nie ma błąd co do przymiotu osoby, gdyż przymiot osoby sam w sobie ma charakter akcydentalny. Dlatego błąd co do jakiegokolwiek przymiotu nie generuje nieważności małżeństwa; w jego przekonaniu, mógłby

---

²⁷ Michiels 1955, 653: „Error substantialis ille dicitur, qui cadit in illa actus juridici determinata elementa, quae ad normam juris pertinent ad eius substantiam; *accidental*is vero, qui afficit tantum accidentalia ejusdem elementa”.

²⁸ Szerzej na ten temat zob. Franchetto 2011.

być on jednak błędem substancjalnym, gdy pojawiłby się brak przedmiotu materialnego konsensu subiektywnie pryncypialnego (druga część kan. 1097 § 2), bądź też gdy określony przymiot byłby przedmiotem warunku *implicite* i zarazem przedmiotem błędu (kan. 126). Te figury, zdaniem ponensa, nie podpadają pod kan. 1098.

Zasygnalizowany problem wyjaśniła Ghisoni w artykule *La decezione dolosa (can. 1098) secondo la giurisprudenza della Rota Romana: rilevi sistematici*. Zwróciła uwagę, iż nie można wykluczyć błędu substancjalnego wywołanego podstępny działaniem. Ta figura jest jednak inna od tej, o której traktuje kan. 1098. W przypadku wystąpienia błędu substancjalnego nieważność małżeństwa wynikałaby z natury rzeczy, niezależnie od przyczyny błędu. W jej przekonaniu inaczej ma się rzecz w wypadku kan. 1098, w którym prawodawca domaga się wystąpienia elementów specyficznych, przykładem czego jest komponent celowościowy, jakim jest działanie zmierzające do uzyskania konsensu (*ad obtinendum consensum*) [Ghisoni 2004, 71]. Należy zauważyć, iż po tej linii idzie argumentacja redaktora wyroku w n. 18.

Warto też podkreślić, iż tym co jest specyficzne dla wyroku c. Erlebach, to koncentracja uwagi wokół przyczyny nieważności (*ratio nullitatis*) w kontekście kan. 1098²⁹. Poruszając tę kwestię rozróżnił między przyczyną dalszą oraz bliższą nieważności. Stoi na stanowisku, iż jedynie przyczyna bliższa prowadzi do nieważności małżeństwa. Uważa, iż podstęp jako podstęp nie może być przyczyną bezpośrednią nieważności; może być jedynie przyczyną dalszą. W jego opinii w hipotezie zawartej w normie kan. 1098 przyczyną bliższą natomiast może stać się błąd powodowany podstępem. Ta figura błędu *ex se* jednak nie skutkuje nieważnością zgody małżeńskiej; może ją generować w wyniku decyzji prawodawcy kościelnego. Stąd też stoi na stanowisku, iż kan. 1098 nie ma charakteru retroaktywnego.

Wreszcie należy zauważyć, iż audytor nie wykluczył wystąpienia błędu substancjalnego, czego przykładami mogą być wspomniane w wyroku postaci błędu, jakimi są: błąd co do przymiotu wprost i zasadniczo zamierzonego oraz błąd w postaci warunku bezwzględnie wymaganego³⁰. Figury te

---

²⁹ Problem ten pojawił się już we wspomnianym wcześniejszym wyroku c. Erlebach z 31.01. 2002. Na ten temat zob. Ghisoni 2005, 144-45.

³⁰ Roberto Serres López de Guereñu proces substancjalizacji w tej specyficznej figurze błędu wyjaśnił następująco: „Al versar in condicin implicita sobre el miso objeto el euror acci-

jednak, jego zdaniem, nie podpadają pod kan. 1098. Gdy w prowadzonym procesie pojawiłyby się te postaci błędu, wtedy, według ponensa, sędzia prowadzący sprawę w zależności od występujących w niej okoliczności powinien zawiązać spór z tytułu określonego w kan. 1097 § 2 bądź z tytułu określonego w kan. 126.

PIŚMIENNICTWO

- Dzierżon, Ginter. 2004. „Ratio legis kan. 1098 KPK oraz problem jego retroaktywności.” W Wojciech Góralski, i Ginter Dzierżon, *Nieważność małżeństwa zawartego pod wpływem podstępny*, 129-244. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Dzierżon, Ginter. 2017. „Wpływ podstępny na ważność aktu prawnego (kan. 125 § 2 KPK).” *Prawo Kanoniczne* 60, nr 1:23-32.
- Dzierżon, Ginter. 2018. „Wpływ błędny i ignorancji co do istoty aktu prawnego na jego nieważność (kan. 126 KPK).” *Prawo Kanoniczne* 61, nr 1:3-14.
- Franchetto, Fabio. 2011. *«Error in persona» (can. 1097 § 1). Il dibattito sul concetto di persona nella trattazione dell'error facti. Analisi della dottrina e della giurisprudenza*. Roma: Gregorian University Press.
- Ghisoni, Linda. 2004. “La decezione dolosa (can. 1098) secondo la giurisprudenza della Rota Romana: rilevi sistematici.” *Quaderni dello Studio Rotale* 14:63-84.
- Ghisoni, Linda. 2005. “La questione della retroattività o meno del can. 1098 secondo la giurisprudenza rotale.” *Quaderni dello Studio Rotale* 15:123-50.
- Michiels, Gommarus. 1955. *Principia generalia de personis in Ecclesia*. Parisiis–Tornaci–Romae: Typis Societatis S. Joannis Evangelistae Desclée et Soci.
- Nogara, Marco F. 2017. *La qualitas nel can. 1098 CIC: determinazioni giurisprudenziali*. Roma: EDUSC.
- Serres López de Guereñu, Roberto. 1997. *«Error recidens in condicionem sine qua non» (Can. 126). Estudio histórico-jurídico*. Roma: Gregorian University Press.

Problem retroaktywności kan. 1098 w wyroku c. Erlebach z 17 maja 2018 roku

Streszczenie

Zaprezentowane opracowanie jest komentarzem do wyroku c. Erlebach z 17 maja 2018 r. Głównym przedmiotem zainteresowania Autora stał się tylko jeden wątek tego rotalnego orzeczenia, jakim jest problem retroaktywności kan. 1098. W wyroku

---

dental, esté se convierte en un error sustancial, invalidante del acto jurídico, pues el objeto pretendido es ahora sustancialmente de tinto del objeto declarado” [Serres López de Guereñu 1997, 158].

tym ponens opowiedział się za pochodzeniem tej regulacji z prawa pozytywnego, a więc za jej nieretrokatywnością. W końcowych uwagach Autor wyeksponował specyfikę argumentacji audytora rotalnego. W swym namyśle bowiem nad kan. 1098 w oparciu zarówno o analizę dogmatyczną, jak i komparatystyczną wykazał on, iż błąd powstały wskutek działania podstępnego nie jest błędem substancjalnym, lecz akcydentalnym. Dlatego, w jego przekonaniu, kan. 1098 pochodzi z prawa pozytywnego.

Słowa kluczowe: małżeństwo kanoniczne, podstęp, błąd, retroaktywność

The Problem of Retroactivity of Can. 1098 in the Judgment of the c. Erlebach of 17 May 2018

Summary

The presented study is a commentary to the judgment of the c. Erlebach of 17 May 2018. The main interest of the Author has become only one thread of this the Rota's judgment, which is the problem of retroactivity of the can. 1098. In this judgment, ponens argued for the origin of this regulation from positive law, and therefore its non-retrocativeness. In the final remarks, the Author highlighted the specificity of the arguments Rota's auditor. In his reflection over can. 1098, based on both dogmatic and comparative analysis, showed that the error resulting from deceptive action is not a substantive error, but an accidental one. Therefore, in his opinion, can. 1098 comes from positive law.

Key words: canonical marriage, deception, error, retroactivity

Information about Author: Rev. GINTER DZIERŻON, Professor, Head of the Department of History, Theory and General Norms of Canon Law, Faculty of Canon Law, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Poland; e-mail: ginter.dzierzon@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5116-959x>

